

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027—2030

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027—2030 (VNS 3/2026 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 22.5.2026.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtaja Erja Heikkinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Kirsti Laine-Hendolin, opetus- ja kulttuuriministeriö
- asiantuntija Johannes Peltola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- talousjohtaja Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtaja Jorma Waldén, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Sami Niemi, Suomen Kuntaliitto
- vaikuttamisen asiantuntija Annika Nevanpää, Nuorisoala ry
- erityisasiantuntija Risto-Matti Alanko, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- toimitusjohtaja Jenni Järvelä, Sivistysala ry
- johtava asiantuntija Annakaisa Tikkinen, Sivistysala ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Opetushallitus
- Suomen Akatemia
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Bildningsalliansen rf
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Kansalaisopistojen liitto KoL ry
- Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry
- Suomen Kansanopistoyhdistys ry
- Suomen Olympiakomitea ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp

- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
- Vapaa Sivistystyö ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Taloudelliset lähtökohdat

Valtiovarainministeriö on arvioinut talouskasvun olevan vielä heikkoa kuluvana vuonna (0,6 %), mutta vuosina 2027—2030 bruttokansantuotteen arvioidaan kasvavan keskimäärin 1,5 prosentin vauhtia. Erityisesti kuluvan vuoden ennusteeseen liittyy kuitenkin poikkeuksellisen suurta epävarmuutta Lähi-idän kriisin vuoksi.

Julkisen talouden tilanne heikkenee kehyskaudella. Julkisen talouden alijäämä pieneni 3,4 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2025, mutta sen odotetaan kasvavan jälleen 4,6 prosenttiin vuonna 2026. Alijäämän kasvun taustalla on lähinnä puolustusmenojen nousu ja verotulojen kasvun hidastuminen. Alijäämä jää suureksi ollen vuonna 2030 edelleen 4,4 prosenttia. Julkisen talouden menojen ja tulojen välinen huomattava epätasapaino lisää julkisen talouden velkaantumista. Julkisyhteisöjen velan suhteessa BKT:hen arvioidaan ennusteen mukaan nousevan yli 99 prosentin vuoden 2030 lopussa.

Pääministeri Orpon hallituksen tavoitteena on parantaa suomalaisten elintasoa, kääntää Suomen talous kestäväan kasvuun ja taittaa hyvinvointia uhkaava velkaantumiskehitys. Hallitusohjelman keskeisin finanssipoliittinen tavoite on julkisen talouden velan BKT-suhteen vakauttaminen vuoteen 2027 mennessä. Hallituskauden aikana on päätetty useista julkisen talouden sopeutuskokonaisuuksista velkaantumiskehityksen taittamiseksi sekä työllisyys- ja kasvutoimista talouskasvun edellytysten parantamiseksi.

Heikko suhdannetilanne on vaikeuttanut velkasuhteen vakauttamista ja viivästyttänyt toimeenpantujen rakennepoliittisten työllisyystoimenpiteiden työllisyyttä ja julkista taloutta vahvistavaa vaikutusta. Lisäksi turvallisuusympäristön muutos ja Suomen sitoumukset puolustusmenojen lisäämiseksi kasvattavat tulevana vuosina julkisia menoja. Osa päätetyistä kasvutoimista myös kasvattaa hallituskauden lopulla alijäämää, jota toimien synnyttämä talouskasvu myöhemmin pienentää.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

Valiokunta toteaa asiantuntijalausannon tavoin, että koulutuksella, tutkimuksella ja osaamisella on keskeinen rooli yritysten kilpailukyvyn ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Sivistysvaliokunta pitää myönteisenä, että opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahataso kasvaa noin 300 miljoonaa euroa ja on kehyskaudella keskimäärin noin yhdeksän miljardia euroa. Kehyskauden alussa määrärahoista 10 prosenttia kohdistuu varhaiskasvatukseen sekä esi- ja perusopetukseen, 16 prosenttia toisen asteen koulutukseen, 45 prosenttia korkeakoulutukseen ja tutkimukseen, 15 prosenttia opintotukeen, kuusi prosenttia taiteeseen ja

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp

kulttuuriin, kolme prosenttia liikuntatoimeen ja nuorisotyöhön sekä viisi prosenttia hallintoon, kirkollisasioihin ja toimialan yhteisiin menoihin.

Sopeutustoimet

Tällä hallituskaudella tehdyt toimintamenosäästöt ovat hallitusohjelmassa ja vuosina 2024—2026 tehdyissä kehyspäättöksissä yhteensä 32 miljoonaa euroa. Kehysriihessä linjattiin lisäksi 6,7 miljoonan euron uudesta valtionhallinnon toimintamenosäästöstä. Siihen sisältyvät virastorakennemuutosten kohdentamaton säästö, toimintamenojen suhteessa jyvitetty uusi tuottavuussäästö sekä uusi perustoimintamenojen vähennys. Uudesta säästö määrästä jyvitettiin hallituksen kehysriihessä ministeriölle ja virastoille 4,3 miljoonaa euroa. Loppuosa on tarkoitus kohdentaa vuoden 2027 talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä. Säästöjen toteuttamiseksi valtionhallinnon tuottavuutta lisätään digitalisaatiota ja tekoälyä hyödyntämällä, normeja ja prosesseja keventämällä ja tehtäviä vähentämällä sekä tehostamalla palveluiden hankintaa. Valiokunta pitää tärkeänä kohdentaa säästöt siten, että hallinnonalan kaikkien sektoreiden toimintaedellytykset kyetään turvaamaan.

Opetus- ja kulttuuritoimen toimialaan liittyy myös kuntien peruspalvelujen valtionosuuksien indeksikorotuksen leikkauksen kasvattaminen 2,8 prosenttiyksikköön, mikä tarkoittaa 60 miljoonan euron lisäsäästöä peruspalveluiden valtionosuuksiin. Opetus- ja kulttuuritoimi on kuntien keskeinen toimiala, ja sivistysvaliokunta painottaa, että kunnille tulee turvata riittävät taloudelliset voimavarat niiden vastuulla olevien lakisääteisten sivistyspalvelujen järjestämisen varmistamiseksi.

Keskeisiä rahoituslisäyksiä

Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus sekä vapaa sivistystyö. Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä vapaan sivistystyön vastuualueilla on julkisen talouden suunnitelmassa merkittäviä panostuksia laadukkaiden ja tasa-arvoisten palveluiden järjestämisen edellytyksiin sekä kehittämistoimintaan. Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoituksesta valtaosa sisältyy valtionvarainministeriön pääluokkaan osana kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmää.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vahvistamisen taso nousee hallitusohjelman mukaisesti 200 miljoonaan euroon vuonna 2027. Vuodelle 2027 perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen vahvistamiseen ehdotetaan 50 miljoonan euron lisäystä, joka kohdistetaan varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen tasa-arvoavustuksiin. Lisäksi vuoden 2027 aikana käynnistetään kokeilu kokonaiskoulupäivästä. Kokonaiskoulupäivä mahdollistaa sen, että koulun yhteydessä järjestetään oppilaille myös harrastustoimintaa. Tähän alueelliseen kokeiluun varataan kaksi miljoonaa euroa. Valiokunta kannattaa näitä panostuksia.

Vapaan sivistystyön rahoitukseen ehdotetaan 181,6 miljoonaa euroa. Vuoden 2027 alusta kotoutumiskoulutuksen rahoitus kerätään yhteen kanavaan ja koulutustehtävä siirtyy vapaan sivistystyön järjestäjiltä kunnille. Sivistysvaliokunta on ottanut asiaan kantaa lausunnossaan, joka koskee hallituksen esitystä kotoutumispalvelujen uudistamisesta (SiVL 5/2026 vp — HE 74/2026 vp).

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp

Toisen asteen koulutus. Valiokunta pitää erittäin myönteisenä sitä, että toisen asteen koulutukseen tehdään täysimääräiset indeksikorotukset, joiden vaikutus on noin 37 miljoonaa euroa vuonna 2027.

Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen opiskelijoiden oikeutta oppimisen tukeen ja erityisopetukseen vahvistavia ja tuen jatkuvuutta turvaavia toimia jatketaan hallitusohjelman linjausten mukaisesti. Tavoitteena on, että jokainen opiskelija saa oikea-aikaisesti tarvitsemansa oppimisen tuen edetäkseen toisen asteen opinnoissa tavoitteidensa mukaisesti. Sivistysvaliokunta on esityksiä käsitellessään edellyttänyt oppimisen tuen uudistuksen huolellista seurantaa (SiVM 13/2024 vp ja SiVM 8/2024 vp).

Vuonna 2026 käynnistetyssä kahdeksanvuotisessa ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kehittämisen kokeilussa ja uudistetuilla rahoitusperusteilla luodaan koulutuksen järjestäjille kannusteet ja ohjausmekanismit, joilla koulutustarjonta suuntautuu nykyistä paremmin työ- ja elinkeinoelämän ja väestön osaamistarpeiden mukaisesti. Uudistuksilla tuetaan samalla myös laadukkaan opetuksen ja ohjauksen järjestämistä. Sivistysvaliokunta on asiaa koskevassa mietinnössä pitänyt ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilua kannatettavana ja edellyttänyt kokeilun aikana toteutettavaa kattavaa vaikutusarviointia (SiVM 13/2024 vp).

Englanninkielisen lukio-opetuksen tarjontaa vahvistetaan ja englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittaminen mahdollistetaan syksystä 2028 lukien. Tavoitteena on vahvistaa heikosti suomen tai ruotsin kieltä taitavien nuorten sivistyksellisiä oikeuksia. Lisäksi mahdollistetaan yhden taito- ja taideaineen kokeen suorittaminen osana ylioppilastutkintoa ja yhden pakollisen ylioppilaskokeen korvaaminen taito- ja taideaineen kokeella syksystä 2029 lukien. Uudistus monipuolistaa opiskelijan mahdollisuuksia osoittaa osaamistaan ylioppilastutkinnossa. Muutokset koskevat ensimmäistä kertaa syksyllä 2027 aloittavia opiskelijoita. Sivistysvaliokunta on pitänyt ehdotuksia kannatettavina (SiVM 8/2024 vp).

Korkeakoulutus ja tutkimus. Suomen talouskasvun ja kilpailukyvyn varmistamiseksi korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Koulutus- ja osaamistason nostoon kohdennetaan kertaluonteisesti yhteensä 100 miljoonan euron lisäpanostus vuosina 2026–2028 osana hallituksen investointiohjelmaa. Kehyskaudelle eli vuosille 2027 ja 2028 tästä kohdistuu yhteensä 70,5 miljoonaa euroa. Lisärahoitusta suunnataan kertaluonteiseen aloituspaikkojen lisäykseen vuonna 2026 ja tästä aiheutuviin opintotukimenoihin sekä kolmevuotisen avoimen korkeakoulun opintoseteli -pilotin toteuttamiseen. Lisäksi Åbo Akademin erikoisaseman turvaamiseen kohdennetaan 3 miljoonaa euroa vuodessa. Valiokunta kannattaa kaikkia näitä lisäpanostuksia. Lisäksi on myönteistä, että korkeakouluindeksit otetaan huomioon täysimääräisesti, mikä tarkoittaa yliopistoille ja ammattikorkeakouluille yhteensä runsaat 50 miljoonaa euroa vuonna 2027 ottaen huomioon myös vuoden 2025 indeksiarvioon nähden alentunut toteutuma.

Valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksesta (T&K-rahoitus) annetun lain mukaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan valtion talousarvioissa tarkoitettujen valtuuksien ja määrärahojen

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp

yhteismäärää nostetaan 1,2 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä. On tärkeää, että hallitus pitää kiinni parlamentaarisesti sovitusta tavoitteesta.

Osana kevään lisästäjä tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituslakia muutetaan siten, että T&K-rahoitustavoitteen saavuttamisen edellyttämä valtion rahoituksen lisäys päivitetään vuosittain valtiovarainministeriön talousarvioesitystä varten laatiman talousennusteen mukaan. Tämän arvioidaan vähentävän valtion rahoituksen tarvetta 20 miljoonaa euroa vuonna 2027. Osana aiemmin päätettyjä sopeutustoimia vuodesta 2027 lähtien Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran T&K-toimintaan kohdentuvaa rahoitusta on tarkoitus huomioida osaksi valtion T&K-toiminnan rahoitusosuutta (arvio 15 milj. euroa). Lisäksi osana kevään 2026 lisästäjä EU:n T&K-hankerahoituksesta 20 miljoonaa euroa luetaan osaksi valtion T&K-panostuksia vuodesta 2027 lähtien. Tämän perusteella alennetaan aiemmin päätettyjä T&K-lisärahoituksen korotuksia seuraavasti: EU:n vastinrahoitus 10 miljoonaa euroa, Business Finland avustusvaltuudet viisi miljoonaa euroa ja Suomen Akatemian tutkimusrahoitusvaltuus viisi miljoonaa euroa.

Yliopistojen tutkimuksen vahvistamiseen kohdistettu T&K-toiminnan pysyvä lisärahoitus on 39 miljoonaa euroa ja ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan osalta 15 miljoonaa euroa vuodesta 2027 eteenpäin. Vuonna 2027 Suomen Akatemian tutkimushankevaltuus nousee 590 miljoonaan euroon. Vuoteen 2026 nähden pysyvä lisäys on 55 miljoonaa euroa. Määräaikainen lisärahoitus tohtorikoulutuksen pilottiin päättyy vuonna 2027 ja LUMI AI:n osalta vuonna 2028. Kehyskaudella edelliseen kohdentuu vielä 50 miljoonaa euroa ja jälkimmäiseen 125 miljoonaa euroa. Lisäksi Tieteen tietotekniikan keskus CSC:n T&K-toimintaan kohdennettu lisärahoitus on 10 miljoonaa euroa vuodesta 2027 lähtien. Lisäyksellä vahvistetaan turvallisen ja suorituskykyisen suurteholaskennan ja datanhallinnan toimintaympäristön saatavuus myös poikkeustilanteissa. Sivistysvaliokunta kannattaa julkisen talouden suunnitelmaan sisältyviä T&K-toiminnan lisäpanostuksia ja niiden kohdennuksia.

Taide ja kulttuuri. Taiteen ja kulttuurin määrärahoihin ehdotetaan noin 567 miljoonaa euroa vuodelle 2027. Kehyskauden lopulla määrärahataso on noin 563 miljoonaa euroa. Tason väheneminen aiheutuu valtion aiempien päätösten perusteella Paimion parantolan peruskorjaukseen ja ylläpitoon sekä toimitilojen kehittämiseen osoitetusta enintään 10 miljoonan euron määräaikaisesta lisäyksestä, mistä yhteensä 8,5 miljoonaa euroa kohdentuu vuosille 2027—2029. Valiokunta kannattaa parantolaan osoitettavia määrärahoja ja katsoo asiantuntijalausunnon tavoin, että Paimion parantola merkittävänä kulttuuriperintökohteena tukee kulttuurimatkailun kasvua ja Suomen maakuva. Valiokunta pitää myös myönteisenä, että taiteen ja kulttuurin toimialan valtionosuuksiin, kansallisten taidelaitosten rahoitukseen ja ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin sisällytetään lakisäätiset indeksikorotukset.

Liikunta ja nuoris. Liikuntatoimen määrärahoihin ehdotetaan valtiontalouden kehyksissä vuodelle 2027 noin 170 miljoonaa euroa, mikä on noin 12 miljoonaa euroa enemmän kuin vuonna 2026. Lisäyksestä Garden Helsinki -hankkeen investointiavustuksen vuotuisuusvaikutus on 8,750 miljoonaa euroa ja kehyskauden loppuun mennessä yhteensä 35 miljoonaa euroa. Valiokunta toteaa, että Garden Helsinki -hanke vahvistaa tapahtumateollisuuden kasvua.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp

Liikuntatoimen määrärahalisäykseen vaikuttaa myös liikunnan valtakunnallisten koulutuskeskusten lakisääteisten yksikköhintojen kustannuspohjan tarkistus sekä indeksitarkistukset, joiden määrä on yhteensä 2,2 miljoonaa euroa. Hallitus on lisäksi päättänyt kehysriihessä kertaluonteisesta kahden miljoonan euron avustusmäärärahasta yleisurheilun EM-kisahakuun. Suomi liikkeelle -ohjelmaan on puolestaan varattu hallituskaudeksi vuosittain 20 miljoonaa euroa, jolla toteutetaan liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollista ohjelmaa. Valiokunta puoltaa ehdotettuja panostuksia liikunnan ja urheilun tukemiseen.

Nuorisotyön määrärahoihin ehdotetaan vuodelle 2027 vajaan 71 miljoonaa euroa, joka on lähes samassa tasossa vuoden 2026 varsinaisen talousarvion kanssa. Nuorten hyvinvointia tuetaan hallitusohjelman mukaisesti. Lisäksi Harrastamien Suomen mallin kautta tuetaan lasten ja nuorten matalan kynnyksen harrastamista koulupäivän yhteydessä, ja kehyksissä mallin toteuttamiseen on varattu 19,4 miljoonaa euroa. Valiokunta pitää tärkeänä, että nuorten hyvinvointia edistetään mahdollistamalla perusopetukseen osallistuvalla lapsella ja nuorella mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän jälkeen tai ennen sen alkamista.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 19.5.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Sandra Bergqvist r
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Oskari Valtola kok

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Maiju Tuominen

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027—2030 edustaa lyhytnäköistä ja epäoikeudenmukaista talouspolitiikkaa, joka heikentää Suomen tulevaisuuden kasvun perustaa. Orpon hallitus valitsee tietoisesti linjan, jossa julkista taloutta tasapainotetaan leikkaamalla koulutuksesta, osaamisesta ja hyvinvointivaltion keskeisistä palveluista — eli juuri niistä tekijöistä, joista kestävä kasvu syntyy.

Valiokunnan saamissa lausunnoissa viesti on varsin selkeä. Koulutuksen, tutkimuksen ja osaamisen merkitys talouskasvulle on kiistaton, mutta tästä huolimatta hallitus kohdistaa niihin leikkauksia ja rahoituksen heikennyksiä. Tämä ristiriita osoittaa, ettei hallituksen talouspolitiikka perustu pitkän aikavälin vaikuttavuuteen vaan lyhyen aikavälin säästötavoitteisiin.

Erityisen ongelmallinen on kuntien valtionosuuksiin kohdistuva indeksijarru, joka käytännössä toimii koulutusleikkauksena. Hallitus siirtää vastuuta kunnille samaan aikaan, kun se tietää, että seurauksena ovat palvelujen heikennykset, kasvava eriarvoisuus ja kuntatalouden kiristyminen. Tämä ei ole vastuullista talouspolitiikkaa, vaan kustannusten siirtämistä ja ongelmien siirtämistä tulevaisuuteen.

Hallituksen linja lisää eriarvoisuutta. Leikkaukset kohdistuvat voimakkaimmin niihin, jotka ovat jo valmiiksi heikommassa asemassa: lapsiin ja nuoriin, maahanmuuttajiin, vähemmistöihin sekä niihin alueisiin, joissa palvelut ovat jo valmiiksi haavoittuvia. Samalla vapaan sivistystyön ja kotoutumiskoulutuksen rahoituksen heikentäminen rapauttaa yhteiskunnallista osallisuutta ja työllisyyden edellytyksiä.

Myös opiskelijoiden toimeentulo jätetään puolitiehen. Esitetyt uudistukset eivät ratkaise opintotuen riittämättömyyttä eivätkä huomioi velkaantumisen riskejä. Hallitus siirtää vastuuta yksilöille tilanteessa, jossa kouluttautuminen pitäisi turvata kaikille aidosti yhdenvertaisesti.

Selonteosta puuttuu uskottava strategia osaamistason nostamiseksi ja osaajapulan ratkaisemiseksi. Asiantuntijat arvioivat, ettei esitys vastaa tunnistettuihin haasteisiin riittävällä tavalla. Hallitus puhuu kasvusta, mutta tekee päätöksiä, jotka heikentävät kasvun edellytyksiä. Näitä ovat mm. leikkaukset korkeakoulutukseen ja TKI-rahoitukseen sekä aikuiskoulutuksen alasajo.

Hallituksen talouspolitiikka on arvovalinta. Nyt valittu linja kasvattaa eriarvoisuutta ja heikentää tulevaisuuden mahdollisuuksia. Julkisen talouden tasapainottaminen olisi mahdollista toteuttaa myös oikeudenmukaisesti ja kasvua tukevasti — hallitus ei ole tätä tietä valinnut.

Suomen tulevaisuutta ei rakenneta leikkaamalla osaamisesta. Hallituksen linja vie kehitystä väärään suuntaan ja vaarantaa sekä taloudellisen että sosiaalisen kestävyuden.

**Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp
Eriävä mielipide 1**

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 19.5.2026

Eeva-Johanna Eloranta sd
Tuula Haatainen sd
Pia Hiltunen sd
Pia Lohikoski vas
Nasima Razmyar sd

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2027—2030 tekee näkyväksi sen, miten hallituksen lupaama koulutuksen erityissuojelus pala palalta murtui. Vaikka mukana on hyviäkin panostuksia, tekevät eri koulutusasioille kohdennetut säästöt ne tyhjiksi. Jos haluamme nostaa Suomen maailman osaavimmaksi kansakunnaksi, tulee koko koulutuspolun olla riittävästi resursoitu.

Hallituksen julkisen talouden suunnitelman keskeinen ristiriita on siinä, että Suomi tarvitsee kipeästi tuottavuuden, osaamistason ja työllisyyden vahvistamista, mutta hallituksen päätökset heikentävät juuri niitä rakenteita, joilla näihin tavoitteisiin päästäisiin. Koulutukseen, tutkimukseen, kulttuuriin, nuorisotyöhön ja kuntien sivistyspalveluihin kohdistuvat säästöt eivät ole vain menoleikkauksia, sillä ne heikentävät kansalaisten osaamista, hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta ja siten myös pitkän aikavälin kasvua.

Tässä tilanteessa tarvittaisiin parlamentaarista yhteisymmärrystä koulutuksen rahoituksen pitkäjänteisestä vahvistamisesta. Yksi keino tähän on se, että lapsimäärän vähetessä koulutuksen rahoitus ei laske samassa suhteessa, vaan vapautuvat varat ohjataan koulutuksen laadun parantamiseen ja yhdenvertaisten koulutusmahdollisuuksien turvaamiseen koko maassa.

Kuntatalous

Sivistystoimen osuus kuntien nettokäyttökustannuksista on noin kolme neljäsosaa. Kuntien taloudellinen tilanne heijastuukin siten hyvin suoraan sivistystoimen palveluiden laatuun.

Kuntaliiton laskelman mukaisesti ensi vuonna kuntien valtionosuuksia leikataan peräti 190 miljoonan euron edestä. Kokonaisuus muodostuu indeksijarrusta, keväällä 2025 päätetystä 75 miljoonan euron leikkauksesta ja kuntien normien purun varjolla tehdyistä leikkauksista. Kun valtio leikkaa kuntien valtionosuuksia, julkinen talous ei kestäväällä tavalla vahvistu, vaan paine siirtyy kuntaveron korotuksiin, velkaantumiseen tai palvelujen heikentämiseen.

Valtionosuuksien määrä on vuosi vuodelta huvennut. Valtionosuudet riittävät rahoittamaan enää vajaat 20 prosenttia kuntien peruspalvelujen menoista, kun osuus vielä kymmenen vuotta sitten oli lähes 30 prosenttia. Keskimäärin noin 85 prosenttia kuntien käyttötalouden tuloista muodostuu kunnan omista verotuloista ja toimintatuotoista. Kuntien ja kaupunkien mahdollisuudet saada lisätuloja kuntaveroa korottamalla tai velkaa ottamalla vaihtelevat kuitenkin rajusti. Tämä on johtamassa koulutusmahdollisuuksien eriytymiseen riippuen siitä, missä kunnassa lapsi tai nuori sattuu asumaan.

Varhaiskasvatus

Valtionosuusperusteista 90 prosenttia kohdentuu varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen rahoitukseen. Kuntien taloudellisen tilanteen heikkeneminen heijastuu siten myös

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp Eriävä mielipide 2

varhaiskasvatuksen resursseihin. Varhaiskasvatus tarvitsee osaavaa, pysyvää ja motivoitunutta henkilöstöä, jotta jokaiselle lapselle voidaan tarjota turvallinen ympäristö kasvulle ja oppimiselle.

Esi- ja perusopetus

Kuntien valtionosuuksien leikkaukset rokottavat myös esi- ja perusopetuksen resursseja. Esimerkiksi hallituksen oppimisen tuen uudistuksen tavoitteet eivät voi toteutua, jos kunnilla ei ole riittävää rahoitusta riittävän pieniin ryhmäkokoihin ja tarvittavaan luokkamuotoiseen erityisopetukseen.

Yli sadassa kunnassa lapsia syntyy alle koululuokallinen. Tämä luku myös kasvaa hurjaa vauhtia. Koulutuksen järjestämisen kustannukset eivät kuitenkaan vähene samassa suhteessa, sillä oppilasmäärien pienentyessä menetetään myös koulutuksen skaalaetuja, joita kaikkia ei voida paikata kuntarajat ylittävällä yhteistyöllä.

Toinen aste

Selonteko sisältää vain vähän konkreettisia toimia, jotka vahvistavat lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta. Lukiot kärsivät edelleen niin kutsutusta lukion rahoitusleikkurista, joka jättää vuosittain sadan miljoonan euron loven lukioiden rahoitukseen. Orpon hallituskaudella toteutetut ammatillisen koulutuksen mittavat 120 miljoonan euron leikkaukset ovat puolestaan vaarantaneet koulutuksen laadun tilanteessa, jossa lähiopetuksen määrä oli jo entuudestaan riittämätön.

Samaan aikaan lasketaan oppisopimuskoulutuksen viikkotyöaika 25 tunnista 20 tuntiin, mikä heikentää opiskelijoiden saamia työelämävalmiuksia. Kuten Opetushallitus lausunnossaan toteaa, myös ammatillisen koulutuksen työelämätoimikuntien lakkauttaminen heikentää ammatillisen koulutuksen laadunvarmistusta, työelämälähtöisyyttä ja tutkintojen ajantasaisuutta sekä lisää oikeusturvariskejä.

Jos halutaan, että ikäluokasta puolet ja lopulta 60 prosenttia suorittaa korkeakoulututkinnon, tulee toisen asteen koulutuksen tarjota riittävät valmiudet jatko-opintoihin. Tällä hetkellä etenkin ammatillista koulutusta koskevat toimet vievät päinvastaiseen suuntaan.

Korkeakoulutus

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut synnyttävät uutta tietoa ja osaamista, jonka avulla Suomen tuottavuus voi parantua ja Suomi voi nousta taantumasta. Julkisen talouden suunnitelmassa korkeakoulujen perusrahoitus tulee kuitenkin laskemaan pysyvästi lähes 115 miljoonalla eurolla vuoteen 2028 mennessä. Samaan aikaan tehtävät täsmärahoitukset eivät poista ongelmaa, sillä määräaikainen rahoitus ei mahdollista pitkäjänteistä koulutuksen järjestämistä tai tutkimuksen tekoa. Korkeakoulutusasteen nostaminen vaatisi lisärahoitusta.

On hyvä, että T&K-rahoituslaista ja T&K-menojen neljän prosentin BKT-tavoitteesta on lähtökohtaisesti pidetty kiinni. Sen pitäisi kuitenkin näkyä suoremmin julkisen talouden suunnitelmassa ilman tavoitetta vesittäviä poikkeuksia, joita esitetään. Euroopan unionista saatua

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp Eriävä mielipide 2

T&K-rahoitusta ei tulisi leikata kotimaisesta rahoituksesta. Käytäntö muodostaisi käänteisen kannustimen. Suunniteltu leikkaus rankaisee EU-rahoituksen hankkimista. Kansallinen tutkimuspohja ja rahoitus on sille edellytys.

T&K-tavoitteet voivat toteutua vain, jos korkeakoulut pystyvät laadukkaasti kouluttamaan eri alojen osaajia. Korkeakoulujen opiskelijakohtainen rahoitus on kuitenkin tällä hetkellä Suomessa jopa 25—35 prosenttia alemmalla tasolla kuin Ruotsissa, Norjassa tai Tanskassa. Jatkossa tulisikin varmistaa, että aina, kun opiskelijapaikkoja lisätään, lisätään myös opetuksen resursseja samassa suhteessa. Myös opiskelijoiden hyvinvoinnista ja riittävästä toimeentulosta tulisi huolehtia. Tällä hallituskaudella opiskelijoiden toimeentuloa on rapautettu, mikä heijastuu myös opiskelijoiden jaksamiseen ja kykyyn edistää opintojaan.

Myös Suomen kielen ja kulttuurin opetuksen yliopistojen verkosto olisi syytä säilyttää ja niihin suunniteltu leikkaus peruttava. Opetushallituksen tuki ulkomaisten yliopistojen Suomen kielen ja kulttuurin opinnoille on ollut merkittävä Suomen maakuvatyön ja kansainvälisten verkostojen kannalta. Tuen loppuminen vaikeuttaa myös osaajien houkuttelemista Suomeen.

Vapaa sivistystyö

Tällä hallituskaudella on tehty merkittäviä leikkauksia vapaan sivistystyön kenttään. Vapaa sivistystyö toteuttaa kustannustehokkaasti räätälöityä koulutusta, ja sillä on ollut keskeinen rooli kaikenikäisten osaamisen kasvattamisessa, oppimiseröjen kaventamisessa, hyvinvoinnin ja kotoutumisen edistämisessä sekä alueellisen yhdenvertaisuuden turvaamisessa. Vapaan sivistystyön asema tulisi palauttaa myös laadukkaan kotoutumiskoulutuksen järjestäjänä.

Taide- ja kulttuuri

Luovan talouden osuus bruttokansantuotteesta voi Suomessa hyvin kaksinkertaistua, jos sen tekemisen lähtökohdat saadaan kuntoon. Se edellyttää sekä ylihallituskautista sitoutumista taiteen ja kulttuurin julkiseen rahoitukseen sekä taiteen ja luovan alan parissa työskentelevien toimeentulon turvaamista. Hyvää taidetta tai vireää kulttuurielämää ei synny niukkuuden kautta, sillä toimeentulon epävarmuus ajaa tekijöitä pois alalta. Kulttuuriperinnön merkitys on tunnistettava. Arkistoihin kohdistuvat säästöpaineeet heikentävät tutkimuksen edellytyksiä.

Kuten Kultra ry lausunnossaan nostaa esiin, valtionavustusleikkausten, kuten kulttuurijärjestöjen leikkausten vaikutuksia arvioidessaan opetus- ja kulttuuriministeriö on todennut niiden heikentävän kulttuurin alueellista saatavuutta, joka on yksi eduskunnan painopisteistä kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelmaan. Sen lisäksi ne vähensivät kansainvälisyyttä ainakin lyhyellä aikavälillä tarkasteltuna. Kuten Kultra ry esittää, tulisi valtionavustustoiminnan vaikutuksia Suomen kansainväliseen vaikuttavuuteen selvittää. Myös valtionhallinnon toimintamenoasäästöt voivat vaikeuttaa kulttuurin, taiteen ja kulttuuriperinnön edistämistä.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp
Eriävä mielipide 2

Liikunta ja nuorisotyö

Kolme prosenttia opetus- ja kulttuuriministeriön määrärahasta kohdistuu liikuntatoimeen ja nuorisotyöhön. Liikuntaan ja urheiluun kohdistuvat leikkaukset olisivat ristiriidassa yhteisesti sovitun fyysisen toimintakyvyn nostamistavoitteen kanssa ja heikentäisivät kansanterveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Kuten Suomen Olympiakomitea ja Nuorisola ry ovat nostaneet esiin, on vaarana, että opintotukiudistuksen rahoitusta haetaan vähentämällä liikunta- ja nuorisotoimen avustuksia. Opiskelijoiden toimeentulon parantaminen on ensiarvoisen tärkeä tavoite, mutta sitä ei pitäisi asettaa vastakkain liikunnan, urheilun ja nuorisotoiminnan kanssa.

Kysymys nuorten hyvinvoinnista koskee kaikkia politiikkasektoreita. Esimerkiksi sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset kasvattavat nuorisolaan palveluiden tarvetta sekä kysyntää. Myös kuntien sopeutukset vaikuttavat nuorisotyön edellytyksiin sekä nuorten harrastamisen ja vapaa-ajan mahdollisuuksiin. Aina kun sopeutus päätöksiä tehdään, tulisikin arvioida niiden vaikutus lapsiin ja nuoriin. Yksittäiset säästö päätökset voivat näyttää hallinnonalakohtaisesti rajatuilta, mutta lapsen tai nuoren arjessa vaikutukset kasautuvat.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 19.5.2026

Mari Holopainen vihr

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp Eriävä mielipide 3

Eriävä mielipide 3

Perustelut

Keskusta on erittäin huolissaan heikkenevästä julkisesta taloudesta ja Suomen velkaantumisen ja työttömyyden kasvusta. Hallitus on epäonnistunut tärkeimpien tavoitteidensa saavuttamisessa.

Pääministeri Orpon hallituksen tavoitteena on hallitusohjelman mukaan saada aikaan kestävä kasvua, kääntää Suomen velkaantuminen laskuun, kuroa umpeen kuilua julkisen talouden tulojen ja menojen välillä, saada kasvutoimillaan aikaan 100 000 uutta työllistä ja pitää koko Suomesta huolta. Hallituksen tavoitteena on myös parantaa suomalaisten elintasoja, huomioida vaikutukset arjen kustannuksiin päätöksissään, kasvattaa kotitalouksien ostovoimaa ja taata arjen kustannusten kohtuullisuus. Hallitus on valitettavasti epäonnistunut näissä kaikissa itselleen asettamissaan tavoitteissa osin omien kasvua heikentäneiden päätöstensä seurauksena.

Hallituksen tällä vaalikaudella harjoittama politiikka ja käsittelyssä oleva julkisen talouden suunnitelma ovat sisällöltään osittain ristiriitaisia. Samaan aikaan, kun hallitus tavoittelee osaamis- ja koulutustason nostoa, johon kaikki eduskuntapuolueet ovat myös sitoutuneet, hallitus on kohdistanut ja tulee edelleen kohdistamaan koulutukseen säästöjä, hallitus on lopettanut aikuiskoulutustuen ja leikannut rajusti ammatillisen koulutuksen rahoitusta ja vaikeuttaa nyt kotoutumispalveluiden järjestämistä. Keskusta huomauttaa, että osaamis- ja koulutustason nosto edellyttää pitkäjänteistä toimintaa ja pitkän aikavälin suunnitelmia, joiden toteuttamisen rahoitus myös turvataan vaalikausien yli.

Valtionosuusleikkaukset ovat koulutusleikkauksia

Hallituksen tavoitteena oli uudistaa valtionosuusjärjestelmä vastaamaan kuntien uutta roolia ja sote-uudistuksen voimaantumisen sekä TE-uudistuksen jälkeistä tilannetta. Uudistuksen yhtenä lähtökohdista oli varmistaa eri kokoisten kuntien edellytykset järjestää lakisääteiset peruspalvelut koko Suomessa. Kuntien sivistyspalvelut, kuten varhaiskasvatus, perusopetus, toisen asteen koulutus ja vapaa-ajanpalvelut ovat merkittävä osa kuntien budjeteista. Marraskuussa 2025 uudistus kaatui hallituspuolueiden väliseen erimielisyyteen, ja vaikka vaalikautta oli tuossa vaiheessa jäljellä vielä puolitoista vuotta, kuntaministeri ilmoitti, että uudistus jää seuraavan hallituksen tehtäväksi. Hallituksen kyvyttömyys turvata kaikkien kuntien yhdenvertaiset edellytykset sivistyspalveluiden järjestämisessä on erittäin huolestuttavaa.

Sivistysvaliokunnalle annetuissa asiantuntijalausunnoissa on nostettu esille kuntien erilainen tilanne. Kuntaliitto muistuttaa antamassaan lausunnossa, että päätökset eivät ole yleensä yksittäisten kuntien kannalta neutraaleja. Kuntaliitto huomauttaa myös, että kuntia koskevia velvoitteita ei olla keventämässä, vaikka kuntien rahoitus kiristyy valtionosuuksien leikkausten vuoksi. Keskusta on erittäin huolissaan kuntien valtionosuusleikkauksista ja niiden vaikutuksesta kuntien edellytykseen järjestää yhdenvertaisesti laadukkaista sivistyspalveluista kuntalaisille. Kuten valiokunnalle annetuissa lausunnoissakin on huomautettu, säästöt kuntatalouteen ovat käytännössä aina säästöjä sivistyspalveluista, kuten varhaiskasvatuksesta ja koulutuksesta, vaikka hallituspuolueet ennen eduskuntavaaleja lupasivat, että koulutus on erityisuujoeluksessa.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp Eriävä mielipide 3

Oppimisen tuen resurssit

Tämän vaalikauden aikana on uudistettu perusopetuksen oppimisen tukea. Keskusta kannatti myös tätä uudistusta. Hallitus varasi lakimuutosten yhteydessä oppimisen tuen järjestämiseen myös uudistuksen vaatimaa lisärahoitusta. Nyt hallituksen kuntien valtionosuuksiin kohdistamat leikkaukset vesittävät osaltaan myös oppimisen tuen uudistusta ja vaarantavat riittävien oppimisen tukipalveluiden saatavuuden yhdenvertaisesti kaikissa kouluissa.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus

Korkeakoulutus ja tutkimus ovat keskeisiä inhimillisen pääoman, talouskasvun ja hyvinvoinnin lisäämisessä. Olemme tyytyväisiä siihen, että hallitus ei esitä julkisen talouden suunnitelmassa suoria leikkauksia korkeakoulujen rahoitukseen, vaikka tällä hallituskaudella erityisesti ammattikorkeakoulujen rahoituksesta on leikattu merkittävästi.

Suomi kilpailee tiukassa kisassa kansainvälisestä tutkimusrahoituksesta, ja kotimaisen rahoituksen tason leikkaukset voisivat heikentää myös kansainvälisen rahoituksen saamisen edellytyksiä. Hallitus on leikkaamassa kotimaista vastinrahoitusta, ja tämä tulee vähentämään kansainvälisen tutkimusrahoituksen kotiuttamista Suomeen. Asiantuntijat pitivät leikkausta lyhytnäköisenä, koska vastinrahoituksen avulla Suomi on päässyt mukaan useisiin kansainvälisiin tutkimushankkeisiin, rahoitukselle pystytään Suomelle edullisesti nostamaan TKI-rahoituksen osuutta kohti 4 %:n tavoitetta ja pitkään rakennetut tutkimusympäristöt voivat nyt jäädä vaille jatkoa.

Vapaa-ajanpalveluiden turvaaminen

Keskusta on huolissaan kuntien järjestämien hyvinvointia ja terveyttä edistävien vapaa-ajanpalveluiden, kuten kirjasto-, kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalveluiden, riittävästä rahoituksesta ja erilaisten kuntien edellytyksistä järjestää näitä palveluita ja investoida palveluverkkoon. Kuntien valtionosuusleikkaukset uhkaavat näiden palveluiden saavutettavuutta. Hallitus on leikannut jo aiemmin myös liikuntapaikkarakentamisen rahoitusta, ja nyt hallitus kohdistaa lisäleikkauksen liikunta- ja nuorisotoimen rahoitukseen. Samaan aikaan on korostettu liikunnallisen elämäntavan omaksumista ja merkitystä hyvinvointiin, toimintakykyyn ja terveyteen sekä nuorisotyön merkitystä nuorten hyvinvoinnille ja syrjäytymisen ehkäisylle. Hallituksen tulisikin seurata leikkausten vaikutuksia palveluiden tarjontaan ja nuorten hyvinvointiin.

Kuntien edellytykset järjestää harrastamisen Suomen mallin mukaista harrastustoimintaa ja kerhotoimintaa sekä aamu- ja iltapäivätoimintaa eroavat merkittävästi toisistaan. Valiokunnalle annetuissa lausunnoissa on todettu, että valtion rahoitus kattaa vain osan näiden palveluiden järjestämisestä syntyvistä kustannuksista. Tämä asettaa eri kunnissa asuvat ja eri kouluja käyvät lapset keskenään eriarvoiseen asemaan. Keskusta pitää tärkeänä, että valtiovarainvaliokunta kiinnittäisi asiaan huomiota ja ehdottaisi eduskunnalle hyväksyttäväksi lausumaa, jossa edellytettäisiin hallitusta arvioimaan lasten yhdenvertaisuuden toteutumista aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä harrastamisen Suomen mallin mukaisten harrastusten saavutettavuudessa ja selvittämään kokonaiskoulupäivän toteuttamisedellytyksiä.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2026 vp
Eriävä mielipide 3

Kotoutumiskoulutuksen leikkaukset

Hallitus kohdistaa osana maahanmuuttajien palveluiden heikentämistä leikkaamalla kotoutumiskoulutusten rahoitusta 15 miljoonalla eurolla. Vapaalla sivistystyöllä on ollut erittäin merkittävä rooli kotoutumiskoulutusten järjestämisessä ja vapaan sivistystyön toimijoilla on merkittävä osaamis pohja koulutusten järjestämisessä, mutta hallitus ei tunnu nyt arvostavan tätä työtä. Aiemmin eduskunta on edellyttänyt, että vapaan sivistystyön vastuuta kotoutumiskoulutuksista lisätään. Vapaan sivistystyön järjestäjät ovat valiokunnalle annetun asiantuntijalausunnon mukaan myös investoineet itse merkittävästi koulutuksen järjestämisedellytyksiin sekä rahoittaneet koulutuksen järjestämiskuluista laskennallisesti 65 %, joten kotoutumiskoulutuksen rahoituksen leikkaus voi toteutuessaan olla isompikin kuin hallituksen esityksessä HE 74/2026 vp arvioidaan.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 19.5.2026

Markku Siponen kesk
Hanna Kosonen kesk